

ПРО ПРАКТИКУ РОЗГЛЯДУ СУДАМИ СКАРГ НА РІШЕННЯ, ДІЇ АБО БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО ВИКОНАВЦЯ ЧИ ІНШОЇ ПОСАДОВОЇ ОСОБИ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

*Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ
від 07 лютого 2014 р. № 6*

Законом України від 04 листопада 2010 року № 2677-VI «Про внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб)» Закон України «Про виконавче провадження» викладено у новій редакції, чим удосконалено захист прав учасників виконавчого провадження та осіб, які залучаються до проведення виконавчих дій, шляхом оскарження рішень, дій або бездіяльності державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби.

З метою усунення недоліків у розгляді таких скарг, а також роз'яснення питань, що виникли у суддів, забезпечення правильного й однакового застосування відповідного законодавства, керуючись статтею 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ **постановляє** дати судам такі роз'яснення:

1. Відповідно до частини п'ятої статті 124 Конституції України судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України. У пункті 9 частини третьої статті 129 Конституції України до основних засад судочинства віднесено обов'язковість рішень суду.

Судові рішення, що набрали законної сили, обов'язкові для всіх органів державної влади і органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових чи службових осіб та громадян і підлягають виконанню на всій території України, а у випадках, встановлених міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, — і за її межами.

Отже, виконання судових рішень у цивільних справах є складовою права на справедливий суд та однією з процесуальних гарантій доступу до суду, що передбачено статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Одним із засобів юридичного захисту сторін виконавчого провадження при проведенні виконавчих дій є судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах, який передбачає, зокрема, можливість здійснення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні лише з дозволу суду, а також обов'язок суду розглянути скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби й позови, що виникають із відносин щодо примусового виконання судових рішень.

2. При розгляді справ за скаргами сторін виконавчого провадження на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби суди повинні керуватися положеннями Конституції України, пункту 1 статті 6, статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (РИМ, 4.XI.1950), статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК), законами України: від 23 лютого 2006 року № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», від 24 березня 1998 року № 202/98-ВР «Про державну виконавчу службу», від 21 квітня 1999 року № 606-XIV «Про виконавче провадження» (у редакції Закону України від 04 листопада 2010 року № 2677-VI) (далі – Закон про виконавче провадження), іншими нормативно-правовими актами, які регулюють примусове виконання судових рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини, тощо.

3. При розгляді скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби суди повинні враховувати, що Законом про виконавче провадження передбачено заборону на зловживання процесуальними правами під час здійснення виконавчого провадження. Так, державний виконавець зобов'язаний вживати передбачені Законом про виконавче провадження заходи примусового виконання рішень, неупереджено, своєчасно і в повному обсязі вчиняти виконавчі дії (частина перша статті 11), а особи, які беруть участь у виконавчому провадженні, зобов'язані сумлінно користуватися усіма наданими їм правами з метою забезпечення своєчасного та в повному обсязі вчинення виконавчих дій (частина сьома статті 12).

У зв'язку із цим у разі доведення факту зловживання процесуальними правами чи невиконання обов'язків, передбачених статтею 12 Закону про виконавче провадження, під час здійснення виконавчого провадження зазначене може бути підставою для відповідного реагування, зокрема звернення до суду з поданням про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України згідно зі статтею 377-1 ЦПК, пунктом 18 частини третьої статті 11 Закону про виконавче провадження тощо.

4. Відповідно до статті 383 ЦПК, частини першої статті 12, частини четвертої статті 82 Закону про виконавче провадження право на оскарження рішення, дії або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до ЦПК, мають лише сторони виконавчого провадження, якщо вважають, що порушено їх права чи свободи. При цьому вони набувають процесуального статусу заявника.

На підставі статті 8 Закону про виконавче провадження сторонами у виконавчому провадженні є стягувач і боржник. Суди мають урахувати, що до учасників виконавчого провадження, які мають право оскаржити рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби, належать також представники сторін за законом чи договором, які діють від їх імені.

Прокурор має право звернутися до суду зі скаргою у зазначених справах не лише як учасник виконавчого провадження, статусу якого він набуває при відкритті виконавчого провадження за його заявою у випадках представництва інтересів громадянина або держави в суді (частина перша статті 7, пункт 2 частини першої статті 19 Закону про виконавче провадження), а й при здійсненні представництва в суді особи, яка є стороною виконавчого провадження, відповідно до Закону України від 05 листопада 1991 року № 1789-ХІІ «Про прокуратуру», статей 45–46 ЦПК.

Разом із тим у разі відхилення подання прокурора в цілому чи частково або неповідомлення прокурора державною виконавчою службою про результати його розгляду прокурор може звернутися до суду в порядку адміністративного судочинства з позовом про визнання протиправним рішення чи окремих його положень і щодо скасування або визнання нечинним рішення чи окремих його положень, щодо визнання протиправними дій чи бездіяльності, зобов'язання вчинити певні дії або утриматися від вчинення певних дій (частина п'ята статті 23 Закону України «Про прокуратуру»).

5. Враховуючи положення статті 383 ЦПК, суб'єктом оскарження може бути державний виконавець чи інша посадова особа державної виконавчої служби, які представляють орган державної виконавчої служби, зазначений у статті 3 Закону України «Про державну виконавчу службу», оскільки відповідно до частини другої статті 4 цього Закону державний виконавець є представником влади і здійснює примусове виконання судових рішень, постановлених іменем України, та рішень інших органів (посадових осіб), виконання яких покладено на державну виконавчу службу, у порядку, передбаченому законом.

6. Інші учасники виконавчого провадження та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, визначених у статті 7 Закону про виконавче провадження, мають право на оскарження рішення, дії або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої

служби під час виконання судового рішення, ухваленого згідно із вимогами ЦПК, до відповідного адміністративного суду в порядку, передбаченому законом (частина четверта статті 82 Закону про виконавче провадження).

Не підлягають розгляду у порядку цивільного судочинства скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби щодо виконання рішень інших органів (посадових осіб), у тому числі й під час виконання виконавчих написів нотаріуса. Такі скарги подаються до відповідного адміністративного суду в порядку, передбаченому законом (частина п'ята статті 82 Закону про виконавче провадження).

У зв'язку із цим у разі подання такої скарги в порядку цивільного судочинства суддя має відмовити у відкритті провадження за скаргою на підставі пункту 1 частини другої статті 122 ЦПК, а, помилково прийнявши скаргу до розгляду, під час судового розгляду суд має закрити провадження у справі з підстави, передбаченої пунктом 1 частини першої статті 205 ЦПК.

7. Відповідно до статей 28, 41, 89 Закону про виконавче провадження при визначених умовах у разі невиконання боржником рішення самостійно державний виконавець виносить постанови про стягнення виконавчого збору, про накладення штрафу та про стягнення витрат, пов'язаних із організацією та проведенням виконавчих дій.

За змістом пункту 7 частини другої статті 17 Закону про виконавче провадження постанови державного виконавця про стягнення виконавчого збору, витрат на проведення виконавчих дій та накладення штрафу є окремими виконавчими документами. У зв'язку із цим справи щодо оскарження постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору, витрат, пов'язаних з організацією та проведенням виконавчих дій і накладенням штрафу, прийнятих у виконавчих провадженнях стосовно примусового виконання судового рішення у цивільній справі, належать до компетенції адміністративних судів.

8. Цивільний позов у кримінальному провадженні розглядається судом відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК). Якщо процесуальні відносини, що виникли у зв'язку з цивільним позовом, цим Кодексом не врегульовані, до них застосовуються норми ЦПК за умови, що вони не суперечать засадам кримінального судочинства (частина п'ята статті 128 КПК).

Оскільки судові рішення щодо цивільного позову у кримінальному провадженні ухвалюється не за нормами ЦПК, які лише субсидіарно можуть бути застосовані при його розгляді, а його примусове виконання здійснює державна виконавча служба, то оскарження рішень, дій або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби при виконанні вироків, що стосуються вирішення цивільних позовів у кримінальному провадженні, відповідно до статті 181 Кодексу адміністра-

тивного судочинства України підлягають розгляду за правилами адміністративного судочинства.

9. Згідно із статтею 33 Закону про виконавче провадження кілька відкритих виконавчих проваджень про стягнення коштів лише з одного боржника об'єднуються у зведене виконавче провадження.

Скарги стосовно рішень, дій або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби, прийнятих (вчинених, допущених) із метою виконання зведеного виконавчого провадження, у якому об'єднано виконавчі провадження щодо виконання судових рішень судів різних юрисдикцій та/чи рішень інших органів (посадових осіб), належать до юрисдикції адміністративних судів.

10. Відповідно до глави 2 розділу VII-І ЦПК та розділу XIV-І Господарського процесуального кодексу України розгляд заяв про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду та видачу такого виконавчого документа здійснюють суди з розгляду цивільних справ і господарські суди.

У зв'язку з цим у порядку цивільного судочинства належить розглядати скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби щодо виконання таких виконавчих документів, виданих на підставі судових рішень, ухвалених відповідно до норм ЦПК та поданих сторонами виконавчого провадження.

11. Оскарження стягувачем рішення, дії або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби до начальника відповідного відділу або керівника вищого в порядку підлеглості органу цієї служби в передбачених Законом про виконавче провадження випадках не може бути підставою для відмови у прийнятті скарги судом, оскільки на ці правовідносини поширюється юрисдикція суду (статті 55, 124 Конституції України, частина перша статті 384 ЦПК).

Боржник має право оскаржувати рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби виключно в судовому порядку (частина друга статті 82 Закону про виконавче провадження).

12. Скарга на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби подається до суду, який видав виконавчий документ (частина друга статті 384 ЦПК), незалежно від місця виконання судового рішення.

У зв'язку із цим у разі подання такої скарги з порушенням правил підсудності суддя повертає скаргу заявникові на підставі пункту 4 частини третьої статті 121 ЦПК.

13. Скарга має відповідати загальним вимогам щодо форми та змісту позовної заяви, передбаченим положеннями ЦПК, та містити відомості, зазначені в пунктах 3–5 частини сьомої статті 82 Закону про виконавче про-

вадження, зокрема зміст оскаржуваних рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця або іншої посадової особи державної виконавчої служби та норму закону, яку порушено, а також обставини, якими заявник обґрунтовує свої вимоги.

Якщо скарга за формою і змістом не відповідає таким вимогам, то застосовуються положення статті 121 ЦПК.

У разі відсутності спеціальної норми щодо вирішення певних питань, що виникають при розгляді скарг на рішення, дії або бездіяльність посадових осіб державної виконавчої служби, при розгляді таких скарг мають застосовуватися положення ЦПК, якими врегульовано аналогічні питання, а саме: стаття 122 ЦПК – про відкриття провадження у справі; статті 26, 27, 45 ЦПК – щодо кола осіб, які беруть участь у справі, їхніх прав та обов'язків; статті 74–77 ЦПК – про судові виклики та повідомлення; глави 4 розділу III ЦПК – про судовий розгляд; глав 1, 2 розділу V ЦПК – щодо апеляційного та касаційного оскарження судових рішень тощо.

З урахуванням передбаченого законом строку розгляду такої скарги проведеного попереднього судового засідання не є обов'язковим.

14. Ураховуючи, що провадження з виконання судових рішень є завершальною і невід'ємною частиною (стадією) судового провадження по конкретній справі, в якій провадження за скаргою не відкривається, а за подання позовної заяви сплачено відповідний судовий збір, ні розділом VII ЦПК, ні Законом України від 08 липня 2011 року № 3674-VI «Про судовий збір» (частина перша статті 3) не передбачено необхідність сплати судового збору за подання скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби, то за подання скарги судовий збір не сплачується.

15. При розгляді скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби суд не вправі вжити заходів забезпечення скарги (аналогічно забезпеченню позову) шляхом зупинення виконавчого провадження, зупинення дії оскаржуваного рішення тощо, оскільки зазначене не є повноваженнями суду, а є виключним повноваженням державного виконавця, яке може бути оскаржено до суду.

Разом із тим до завершення розгляду скарги при наявності для цього підстав суд може зупинити стягнення на підставі виконавчого листа (пункт 4 частини першої статті 37 Закону про виконавче провадження).

16. Відповідно до статті 385 ЦПК скаргу на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби може бути подано до суду у десятиденний строк, а при оскарженні постанови про відкладення провадження виконавчих дій – у триденний строк, які обчислюються з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав чи свобод.

Також суди повинні враховувати, що коли в законі встановлено спеціальний порядок обчислення строків звернення заявника зі скаргою до суду (наприклад, стаття 26 – оскарження постанови про відмову у відкритті виконавчого провадження, стаття 58 – оскарження оцінки майна, визначеної за результатами рецензування звіту про оцінку майна (Закону про виконавче провадження), їх перебіг має визначатися за цими нормами, а не за нормами статті 385 ЦПК.

Такі строки є процесуальними, можуть бути поновлені за наявності поважних для цього причин за заявою заявника, яка подається одночасно зі скаргою або викладається в скарзі у вигляді клопотання. При вирішенні питання про поновлення строку на подання скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби суд має виходити з того, що у відповідному законодавстві не міститься перелік таких поважних причин, їх з'ясовують у кожному конкретному випадку залежно від обставин справи. Наприклад, при оскарженні бездіяльності зазначених осіб у вигляді невжиття заходів з примусового виконання судового рішення до уваги може бути взято ті обставини, що стягувач, який подав до відповідного органу заяву про відкриття виконавчого провадження і не отримав у визначений законом строк (з урахуванням поштового обігу) задоволення своїх вимог, вважається обізнаним про ймовірність порушення його прав у виконавчому провадженні незалежно від того, чи отримав він від державного виконавця певні процесуальні документи та чи ознайомлений він із матеріалами виконавчого провадження.

Якщо скаргу подано з пропуском строку, встановленого законом, та відсутнє клопотання про його поновлення, така скарга суддею одноособово залишається без розгляду при її прийнятті та повертається заявникові. При цьому заявникові може бути роз'яснено право на повторне звернення до суду на загальних підставах.

17. Згідно зі статтею 26 ЦПК сторона виконавчого провадження, яка звернулася до суду зі скаргою, бере участь в її розгляді як заявник, а інші учасники цього провадження, прав і обов'язків яких безпосередньо стосується розгляд і вирішення цієї скарги, – як заінтересовані особи.

Справи за скаргами на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи посадової особи державної виконавчої служби розглядаються судом за загальними правилами ЦПК з особливостями, встановленими статтею 386 ЦПК, за участю державного виконавця або іншої посадової особи державної виконавчої служби, рішення, дії або бездіяльність якої оскаржуються. До участі у справі як заінтересованої особи залучається інша сторона виконавчого провадження, оскільки судовим рішенням може бути вирішено питання про її права чи інтереси.

Із урахуванням положень статті 11, частини третьої статті 169 та частини другої статті 386 ЦПК у разі повторної неявки до суду заявника чи його

представника, які належним чином повідомлені про дату судового засідання, без поважних причин скарга залишається без розгляду відповідно до пункту 3 частини першої статті 207 ЦПК, що не перешкоджає заявникові повторно звернутися до суду на загальних підставах.

Відкладення чи оголошення перерви в розгляді скарги здійснюється в межах визначеного законом строку розгляду скарги.

18. За результатами розгляду скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби суд постановляє ухвалу, яка має відповідати вимогам статей 210, 213, 387 ЦПК.

Виходячи зі змісту статті 387 ЦПК, у разі встановлення обґрунтованості скарги суд визнає оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність неправомірними і зобов'язує державного виконавця або іншу посадову особу державної виконавчої служби задовольнити вимогу заявника та усунути допущені порушення або іншим шляхом поновлює його порушені права чи свободи. Наприклад, суд може зобов'язати державного виконавця або іншу посадову особу державної виконавчої служби здійснити певні виконавчі дії, якщо він ухиляється від їх виконання без достатніх підстав.

При цьому суд не має права зобов'язувати зазначених осіб до вчинення тих дій, які згідно із Законом про виконавче провадження можуть здійснюватися лише державним виконавцем або відповідною посадовою особою державної виконавчої служби, наприклад, постановити ухвалу про зупинення виконавчого провадження у випадках, передбачених статтями 37–38 Закону про виконавче провадження, проте може привести визначений державним виконавцем строк зупинення провадження у відповідність із законом шляхом його скорочення (частина третя статті 39 Закону про виконавче провадження).

При задоволенні скарги суд не вправі допустити негайне виконання рішення.

Якщо оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність було прийнято або вчинено відповідно до закону, у межах повноважень суб'єкта оскарження і права чи свободи заявника не було порушено, суд постановляє ухвалу про відмову в задоволенні скарги. При цьому, визнаючи доводи скарги необґрунтованими і відмовляючи в її задоволенні, суд має зазначити в ухвалі, у зв'язку з чим і на підставі яких саме норм закону він дійшов такого висновку.

19. Судові витрати, пов'язані з розглядом скарги, покладаються судом на заявника, якщо було постановлено рішення про відмову в задоволенні його скарги, або на відділ державної виконавчої служби, якщо було постановлено ухвалу про задоволення скарги заявника (стаття 388 ЦПК). Розподіл таких судових витрат здійснюється судом незалежно від того, чи оскаржуються рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби, оскільки відповідно до частини другої

статті 4 Закону України «Про державну виконавчу службу» державний виконавець є представником влади і здійснює примусове виконання судових рішень, постановлених іменем України, та рішень інших органів (посадових осіб), виконання яких покладено на державну виконавчу службу, у порядку, передбаченому законом.

20. У справах за скаргами на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи інших посадових осіб державної виконавчої служби предметом судового розгляду можуть бути лише рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби.

Суди розглядають справи за такими скаргами в передбаченому розділом VII ЦПК порядку незалежно від наявності у сторін спору про право, який підлягає розгляду в позовному провадженні. Такий спір не може бути підставою для залишення скарг без розгляду або іншим чином впливати на їх розгляд.

У разі заявлення у скарзі вимог про право (наприклад, про захист гідності, честі та ділової репутації, відшкодування шкоди, завданої рішеннями, діями або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби) в їх прийнятті має бути відмовлено на підставі пункту 1 частини другої статті 122 ЦПК, статті 383 ЦПК.

21. Державний виконавець відмовляє у відкритті виконавчого провадження у разі пропуску встановленого строку для пред'явлення виконавчих документів до виконання; неподання виконавчого документа, зазначеного у статті 17 Закону про виконавче провадження; неподання заяви про відкриття виконавчого провадження у випадках, передбачених цим Законом; наявності інших, передбачених законодавством, обставин, які виключають можливість здійснення виконавчого провадження тощо (стаття 26 Закону про виконавче провадження).

При цьому вимоги до виконавчого документа є єдиними і визначені статтею 18 Закону про виконавче провадження. Іншими нормативно-правовими актами може бути встановлено додаткові вимоги до виконавчого документа, проте звуження цих вимог не допускається.

Перевіряючи додержання строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання, суд має враховувати як положення статті 22 Закону про виконавче провадження, так і інші акти законодавства, якими врегульовано це питання. При цьому відповідно до пункту 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону України від 04 листопада 2010 року № 2677-VI «Про внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб)» виконавчі документи, видані до набрання чинності цим Законом, пред'являються до виконання у строки, встановлені на момент їх видачі.

Наведений у статті 17 Закону про виконавче провадження перелік виконавчих документів, що виконуються державною виконавчою служ-

бою та виданих на підставі судових рішень, ухвалених відповідно до ЦПК, є вичерпним.

До інших обставин, що можуть бути підставою для відмови у відкритті виконавчого провадження, можна віднести, наприклад, звернення за виконанням рішення Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торгово-промисловій палаті України з порушенням вимог статей 35, 36 Закону України від 24 лютого 1994 року № 4002-ХІІ «Про міжнародний комерційний арбітраж» щодо попереднього звернення стягувача до компетентного суду з клопотанням про визнання й виконання рішення зазначеного третейського суду.

При невідповідності виконавчого документа вимогам, передбаченим статтею 18 Закону про виконавче провадження, заявникові роз'яснюється право на звернення до суду, який видав виконавчий документ, щодо приведення його у відповідність до закону. Зазначене питання вирішується судом на підставі статті 369 ЦПК, а якщо відсутні відповідні відомості в судовому рішенні – то відповідно до вимог статті 220 ЦПК.

22. Ураховуючи положення пункту 1 частини першої та частини п'ятої статті 47 у взаємозв'язку з вимогами пункту 7 частини першої статті 26 Закону про виконавче провадження, повернення виконавчого документа стягувачу за його заявою не означає закінчення (закриття) виконавчого провадження і не тягне за собою наслідків у вигляді неможливості розпочати його знову та не позбавляє стягувача права повторно звернутися до органу державної виконавчої служби за виконанням судового рішення протягом встановлених законом строків.

23. При виконанні судових рішень про стягнення грошових коштів державний виконавець на підставі статті 52 Закону про виконавче провадження у першу чергу звертає стягнення на кошти боржника в гривнях та іноземній валюті, інші цінності, у тому числі кошти на рахунках і вкладах боржника у банках та інших фінансових установах, на рахунки в цінних паперах у депозитаріях цінних паперів, і лише за відсутності у боржника коштів і цінностей – на належне йому інше майно, за винятком того, на яке згідно із законом не може бути накладено стягнення.

Наведений у додатку до Закону про виконавче провадження перелік видів майна громадян, на яке не може бути звернено стягнення за виконавчими документами, є єдиним для всіх випадків звернення стягнення на зазначене майно.

Стягнення на нерухоме майно (будинок, квартиру, інше приміщення та земельну ділянку) звертається за відсутності у боржника достатніх коштів чи рухомого майна з додержанням вимог статті 63 Закону про виконавче провадження, крім звернення стягнення на предмет іпотеки, яке здійснюється на підставі рішення суду або виконавчого напису нотаріуса (стаття 33 Закону України від 05 червня 2003 року № 898-IV «Про іпотеку»).

Боржник має право запропонувати ті види майна чи предмети, на які необхідно звернути стягнення в першу чергу (частина п'ята статті 52 Закону про виконавче провадження). У будь-якому випадку черговість стягнення на кошти та інше майно боржника остаточно визначається державним виконавцем. Проте відмову державного виконавця задовольнити зазначену вимогу боржника може бути визнано в судовому порядку необґрунтованою, коли очевидно, що цією вимогою не порушено інтересів стягувача й не ускладнено виконання рішення.

24. У справах за скаргами стягувача чи боржника на дії державного виконавця, пов'язані з арештом і вилученням майна та визначенням вартості й оцінки цього майна, суд перевіряє відповідність цих дій положенням статей 57, 58 Закону про виконавче провадження. При цьому судам необхідно враховувати, що визначення вартості майна боржника проводиться самим державним виконавцем за ринковими цінами, що діють на день визначення вартості, крім випадків, коли застосовуються оцінки за регульованими цінами, оцінки нерухомого майна, транспортних засобів, повітряних, морських та річкових суден. При складності визначення вартості майна (окремих предметів) чи наявності у боржника або стягувача заперечень проти передачі арештованого майна боржника для реалізації за ціною, визначеною державним виконавцем, до участі у виконавчому провадженні і проведення оцінки за регульованими цінами, оцінки нерухомого майна, транспортних засобів, повітряних, морських та річкових суден залучається суб'єкт оціночної діяльності – суб'єкт господарювання, який провадить свою діяльність відповідно до Закону України від 12 липня 2001 року № 2658-III «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні».

При цьому суди мають враховувати, що суб'єкт оціночної діяльності є учасником виконавчого провадження, а не посадовою особою державної виконавчої служби і його звіт про оцінку майна є результатом практичної діяльності фахівця-оцінювача, а не актом державного органу. Тому вимоги заявника в частині оскарження оцінки майна, визначеної за результатами рецензування, підлягають розгляду у порядку цивільного судочинства.

Такі вимоги сторони виконавчого провадження розглядаються не у позовному провадженні, а як оскарження рішення державного виконавця про оцінку майна в процесуальному порядку, передбаченому розділом VII ЦПК, оскільки є процесуальною дією державного виконавця незалежно від того, яка конкретно особа (сам державний виконавець, залучений ним суб'єкт оціночної діяльності чи особа, яка рецензувала звіт про оцінку майна) здійснювала відповідні дії, так як виконавчо-процесуальні відносини виникли між сторонами виконавчого провадження та державним виконавцем і між державним виконавцем та суб'єктом оціночної діяльності.

Вимоги інших осіб щодо належності їм, а не боржникові майна, на яке накладено арешт, вирішуються шляхом пред'явлення ними відповідно до правил судової юрисдикції позову до боржника та особи, в інтересах якої накла-

дено арешт, про визнання права власності на це майно і зняття з нього арешту. У такому ж порядку розглядаються вимоги осіб, які не є власниками майна, але володіють ним на законних підставах. Орган державної виконавчої служби у відповідних випадках може бути залученим судом до участі у справі як третя особа, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору.

25. Розглядаючи скарги на дії державного виконавця, пов'язані з реалізацією арештованого майна, суд повинен перевірити їх відповідність як положенням статті 62 Закону про виконавче провадження, так і прийнятим відповідно до цього Закону нормативно-правовим актам, зокрема, Порядку накладення арешту на цінні папери, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 22 вересня 1999 року № 1744; Положенню про порядок і умови зберігання цінних паперів, на які накладено арешт, затвердженому постановою Правління Національного банку України від 04 жовтня 1999 року № 489 (з наступними змінами), зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 29 жовтня 1999 року за № 740/4033; Порядку реалізації на фондовій біржі цінних паперів, на які звернено стягнення, затвердженому рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 25 грудня 2012 року № 1853, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 22 січня 2013 року за № 159/22691; Тимчасовому положенню про порядок проведення прилюдних торгів з реалізації арештованого нерухомого майна, затвердженому наказом Міністерства юстиції України від 27 жовтня 1999 року № 68/5 (з наступними змінами), зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 02 листопада 1999 року за № 745/4038; Порядку реалізації арештованого майна, затвердженому наказом Міністерства юстиції України від 15 липня 1999 року № 42/5 (з наступними змінами), зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 19 липня 1999 року за № 480/3773.

Оскільки дії державного виконавця, пов'язані з реалізацією арештованого майна, є підставою для виникнення цивільних прав та обов'язків інших осіб (не сторін виконавчого провадження), то до таких правовідносин мають застосовуватися загальні положення про захист цивільних прав шляхом пред'явлення цими особами позову, у зв'язку з чим у цій частині скаргу на дії державного виконавця суд ухвалою залишає без розгляду і роз'яснює заявникові можливість вирішення спору в позовному провадженні.

26. Судам необхідно враховувати, що розмір заборгованості за виконавчим документом про стягнення аліментів державний виконавець повинен визначати, керуючись вимогами статті 74 Закону про виконавче провадження, відповідними нормами сімейного законодавства, а також постановою Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 року № 146 (з наступними змінами) «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб». При цьому він не може вирішувати питання про повне або часткове звільнення від сплати заборгованості.

Спiр щодо розмiру заборгованостi зi сплати алiментiв вирiшується судом за заявою заiнтересованої особи. Залежно вiд предмета та сутi вимог така заява може розглядатися у порядку, передбаченому роздiлом VII ЦПК, або у позовному провадженнi.

27. Передбачене статтею 87 Закону про виконавче провадження право стягувача звернутися з позовом до юридичної особи, яка зобов'язана здiйснити стягнення коштів з боржника, у разi невиконання рiшення з вини такої юридичної особи поширюється й на випадки невиконання юридичними особами рiшень про стягнення алiментiв, а також рiшень, на пiдставi яких здiйснюється утримання за виконавчими документами iз заробiтної плати, пенсiї, стипендiї та iнших доходiв боржника.

За змiстом цiєї норми права вiдповiдальнiсть юридичної особи може застосовуватися як при неможливостi, так i при утрудненнi виконання рiшення з вини зазначеної особи.

Вина юридичної особи у невиконаннi рiшення суду доводиться вiдповiдно до положень статей 10, 60 ЦПК i може полягати у непроведеннi стягнення коштів iз боржника як навмисно, так i внаслiдок недбалостi, у тому числi й у разi невилати йому заробiтку (доходу), на який звертається стягнення.

До юридичної особи не переходять зобов'язання боржника за виконавчим документом. Присудженi з неї на користь стягувача кошти мають компенсацiйний характер.

28. При розглядi позовiв фiзичних чи юридичних осiб про вiдшкодування завданої шкоди рiшеннями, дiями чи бездiяльнiстю державного виконавця пiд час проведення виконавчого провадження суди повиннi виходити з положень статтi 56 Конституцiї України, статтi 11 Закону «Про державну виконавчу службу», частини другої статтi 87 Закону про виконавче провадження, а також з положень статей 1173, 1174 ЦК i враховувати, що в таких справах вiдповідачами є держава в особi вiдповiдних органiв державної виконавчої служби, що мають статус юридичної особи, в яких працюють державнi виконавцi, та вiдповiдних територiальних органiв Державної казначейської служби України.

Пiдставою для цивiльно-правової вiдповiдальностi за завдання шкоди у такому випадку є правопорушення, що включає як складовi елементи шкоду, протиправне дiяння особи, яка її завдала, причинний зв'язок мiж ними. Шкода вiдшкодовується незалежно вiд вини.

Належним доказом протиправних (неправомiрних) рiшень, дiй чи бездiяльностi державного виконавця є, як правило, вiдповiдне судове рiшення (вирок) суду, що набрало законної сили, або вiдповiдне рiшення вищестоящих посадових осiб державної виконавчої служби.

29. Якщо пiд час розгляду скарги судом буде виявлено порушення закону, недолiки в дiяльностi державного виконавця або iншої посадової особи державної виконавчої служби, учасникiв виконавчого провадження i встановлено причини та умови, що сприяли вчиненню порушення, суд має постановити окрему ухвалу (стаття 211 ЦПК).